

Хӑнты ясӑң

Основана
1 ноября 1957 года

24.07.2025
№14 (3674)

Айлат ёх пида и нумӑсн вӑлдӑт

Оса тӑхи йилуп
кӑща пирисы

» 3

Веккеши нӑмты
питӑӑлӑв

» 4-5

«Пӑпи хот» верӑта
вӑндӑты кӑрт

» 8-9

Хӑл велпӑслӑты ёх
хӑтл постӑсы

» 11

З.С. Рябчикова Увӑс мир институтн вӑндӑтӑйлды
Алина Норова па Никон Агаев айлат хуятӑӑл пида. З. Рябчикова китум хур

Округевни са Россия мўвев иты вўды тащ давалды вер таты неңат нётупсэт ёша холумты питлāt. Ши олаңан «Вестник» немпи Сәрханл район газетая сенатор РФ, Увас мир ассоциация тәхи кәща хә Александр Новыхов лупас.

Сырыя вўды тащ давалды ёх имет, хуйтат кашаң хәтл пўт кавартлāt, юрн хот сыстама тәйлāt, тўтыох сәварлāt па па арсыр рәпатайт верлāt, «Трудовой кинишка» аң тәйсāt.

Труд па соцзащита министерства поступсы тәм одн ай кер тылāщн йилпатсы. Инщātа ханшсы – «Работник кочевого жилища». Касālты иметин па ёх иты пенсияя мāнты па арсыр вухаң нётупсэт ёша холумты веритлāt.

» Россия мўвев Увас мир ассоциация ёх хўвн ши вер олаңан путāртас па поступсы лэщātты нētās. Тәнял ол мār ши поступсы Россия мўвев Увас мирāt оса тāхета па арсыр кәщайта китсўв, щит арсыр щирн тўнматсы. Тәп ши юпийн Россия мўвев труд па соцзащита министерствая китсўв, – Александр Новыхов лупас.

Йилуп поступсы лыпāt хойты тылāщ 1-мит хәтл вўш эвāлт рәпитты олңитāl, па хәт ол мār рәпитты питл.

Мосл лупты, Югра мўвевн 485 вәнт шуши вәл, щātа вет щурās хуят вўды тащ давалāt.

«Вестник» немпи Сәрханл район газета айкел ханты ясаңа тулмащātс:
Людмила Гурьева

Югра мўвевн лўңа ши йис. Щит пāта йиңк хуща кашаң вән хәннехәя муй ай няврема хәриман вәлты мосл. Кашаң хәннехуята нәмāсты мосл, хуты йиңк пўңалн вән шәкәң вера питты рāхл.

Йиңк хуща хәриман вәлты мосл

АЗБУКА БЕЗОПАСНОСТИ ПРАВИЛА ПОВЕДЕНИЯ НА ВОДЕ

Ләлн щимāщ вевтам вера аң юхātты па ймсыева елды вәлты, мосл нәмты:

- ◆ тәп ши тāхетн певāлды рāхл, мāта утāt немасыя лэщātман тәйлдыйт;
- ◆ певāлды пураитн леваса па тāхета вәщты и пўша немулты щирн аң рāхл;
- ◆ павāртāt эвāлт верум пурātнтывелт-тухелтйиңк хўват йаңхтыя аң мосл, вантэ, сора мāнты моторāң хопāта муй тўтāң хопāt пўңда питты веритлātты;

Мет шопāң певāлды щосātн ай нявремāt нын пўңданāн иса ванāн ат вәллāt;

кашаң пух па эвие вантман йиңк хуща тāйты мосл!

Ши киньща щимāщ вән верāt йма уша павātтыя мосмитл, хуты нын па хон пелāк әрāң моторāң хопн Ас муй юханāt хўваттыйн тывелт-тухелт йаңхлātты:

- ◆ ши пурайн нынана ванттыя мосл, муйсār спасательной жилетāt тәйлдātты;
- ◆ моторāң хопātн тўтāң хопāt муй па сыр-сыр хоп ещālт мāнты аң па рāхл;
- ◆ атум тәрма керлātты пураитн ищиты немулты тāхета йиңк хўват йаңхты аң рāхл;
- ◆ кашаң моторāң хоп етна пелка мāнты щосātн нуви тўтāң посāt ат тāйл;
- ◆ хәннехуятāt певāлды тāхетн моторāң муй тўтāң хопātн йаңхты па аң рāхл;
- ◆ хоп йира немулты кўтн леваса омāстыя аң рāхл, хоп иса йиңкāн амāртлты;
- ◆ моторāң хопн ймсыева аң вәйтты тāхетн сора елды пела мāнты аң рāхл;
- ◆ кўтьшуман моторāң хопа делты аң мосл па ищи хурасуп кўтьшум хуятātа нын хоп севāс мотор хопн елды мāнты пāта ал мияты, лўв нын хопн иса тāлаңтелн хумта перемāты веритл;
- ◆ атум тәрма керлātты

муй так вота йиты кемн немулты тāхия хопн ал па мāнаты.

Югра мўвевн йиңк хуща вәлты хәннехуятāt пāта арсыр йилуп поступсэт ин хāшум олātн лэщātлдыйт. Йиңк хуща рәпитты спасатель ёхлўв кашаң хātлн Лāңал, Ас па ай юханāt хўватн немасыя йаңхлāt па арталālāt, муйсār хәйт-неңāt тām муй тум тāхийн йиңк пўңалн вәллāt. Ши тумпийн хўл велпāслātты хәннехуятāt ищиты тām кўтātн лыв иса вантман тәйлāt, ләлн ши ёх леваса йиңка ал питсāt. Щит пāта немасыя карты кел хўват «служба спасения» тāхия «101» муй «112» номерāt щирн ищи кўрумн айкел верты мосл па путāртты, муй тāхийн хәннехуятāt йиңка питты веритсāt.

Югра мўв МЧС айкел ханты ясаңа тулмащātс:
Владимир Енов

Оса тәхи йилуп кәщә пирисы

Тәм ванән вәщ тылăщ 18-мит хәтлән Сәрханл район Белый Яр кәрт хуща вәлты «Валикас» нәмпи рўтыщаты тәхийн «Югра дьлнуптаты» оса тәхи XV-мит мирхот вәс. Тыв Югра мўев 21 сўң эвәлт шуши мир пида рәпитты арсыр кәщайт, 39 делегат хуят юхәтсәт, 15 делегат онлайн щирн тәм мирхот вантсәт.

Виктор Банк кәщәя йис

Людмила Алфёрова рәпатайл олаңан ай тәл.
«Вестник» Сәрханл район газета хурәт

Россия мўев Увәс мир ассоциация кәщә хә Александр Новьюхов вўща верәс:

» Вўща вәлаты, тынәң ёх! Тәмхәтл мўң «Югра дьлнуптаты» оса тәхев йилуп кәщә пириты питлўв. Щи елпийн вән пәмашипа ясәң Людмила Алфёрова луплум, хути лўв ар ол тәса «Югра дьлнуптаты» оса тәхи кәщәя рәпитәс. Мосл, дәлн йилуп кәщәев ищиты щи апрәңа ат вәс!

Елды пириты вер дәщәтсы. Мосәс хәлум хуят, щит Виктор Банк, Анна Изюмова па Елена Ермакова кўтн кәщә хуят пириты. Ар хуят Виктор Банк пәта ясәл мәсәл. Лўв юхды делегатәта вән пәмашипа ясәң лупәс. Щи тумпи ма лўв пидәла карты кел хўват путәртсум па иньщәссем, муй щирн лўв оса тәхев хуща елды рәпата дәщәтты питл. Юхды ястәс:

» Мўң елды шуши мир пида и нумәсн, и ёшн ар-

сыр верәт верты па нўшайт тўңматты питлўв. Оса тәхев кәщә иты ма шуши мир вәлупсы дәщәтты пәта арсыр поступсәт нух вантты па дәщәтты нётты питлум. Щи тўмпийн елды арсыр кәщә ёх, мўв илпи питы вуй муй газ вўты тәхет кәщайт па шуши мир пида и нумәсн рәпитты питлум. Арсыр мирхотәтн мўң шуши мирәт вәлупсы тўңматты вер олаңан путәртты питлўв. Щиты ешавәд лыпәт хойты тылăщ финно-угрәт Ассоциация вән мирхот питл, щи юпийн мўев-йиңкев давәлты олаңан вән мирхот верды.

Оса тәхи олаң кәщә ләңкәр неңа Екатерина Жукова йис. Лўв ар ол тәса па апрәңа Нижневартоск вошәң «Югра дьлнуптаты» оса тәхийн кәщәя рәпитл. Лўв лупәс:

» И нумәсн, и ёшн шуши мир вәлупсы елды тәты – щит вән вер! Щиты щи мўң елды рәпитты питлўв па оса тәхев кәщәева

Владимир Куриков йм вўща верл

нётты. Мўң «Югра дьлнуптаты» оса тәхев эвәлт ар хуят вән кәщәята йисәт, щит Татьяна Гоголева, Вячеслав Новьюхов, Людмила Алфёрова па па хуятәт. Л.А. Алфёрова тәм ванән шуши мир вәлупсы давәлты щира уполномоченной неңа йис.

Виктор, Тәрум Ащи партум щирн шуши мир пәта йм верәт вера, арсыр суртәт тўңматты нәта!

Мегион вош «Югра дьлнуптаты» оса тәхи кәщә не, делегат не Анна Горлова йм ясәң лупәс:

» Оса тәхев ёха йилуп щирн рәпата дәщәтты мосл! Щи тумпи кәщә хәева район па вошәт отделенияйт кәщайт пида тәса ийха рәпитты мосл, арсыр мирхотәта вохты! Ийха йилуп верәт елды тәты!

Щи мирхот юпийн делегатәт «Валикас» рўтыщаты тәхи тәса нух вантсәт, щәта атәлт шуши мир кәрт верман вәл.

Путәр хәншәс:
Людмила Шульгина

Веккеши нэмты питлэу

2025-мит олн мүн мўвев фашизм эхтын нух питум хәтл вўш эвәлт 80 тәл постәсүв. Тәм ол вәщ тыләщ 9-мит хәтлән Сүмәтнүл кәрт хәрийн далын даясум па пәрум ёх пәта обелиск кев хурас пүншсы.

▲ Далын пәрум ёха юкантум кев хурас

Ин тәта «Самутнёл» немпи шуши мирәт община тәхи рәпитл, хута Валентина Ирган кәща неңа вәл. Тәм вулаң вер Валентина Дмитриевна Ханты-Мансийской округ кәща хә грантвухәтунтасн Нуви сәңхум район кәща хуятәт па кәртәң ёхдал пида ләщәтсәлэ. Щит дыв версәт, ләдн Ваньщавәт, Сүмәтнүл, Сәпәсләң ай кәртәт эвәлт дая мәнум па далъ хәратн пәрум ёх

па далъ пурайн тарма рәпитум хуятәт олаңән айт әкәтты па дыв немдал, веккеши нәмман тайты.

Тәм вулаң хәтлән олаң ясәң Нуви сәңхум район кәща хә Сергей Маненков вўс. Щәлта Югра мўв «Русское географическое общество» оса тәхи ух хә Дмитрий Сотников вўща ясәт лупәс. Лўв юпелн «НИПИ Этнографический центр» Александр Кениг

путәртәс. Ищиты ветеранәт па пенсионерәт пида рәпитты оса тәхи кәща не Надежда Ильчук вўща ясәң тайс. СВО тәхийн даясум айлат хә Роман Молданов кәртәң ёхдал елпийн ищи путәртәс. Хәнты лўв вән щатыщәс ел Дмитрий Николаевич Юмин 1942-мит олн тәлта дая тәсы па 1943-мит олн ай кер тыләщн непек юхтәс, хуты лўв далъ хәратн вәшәс.

Няврәмнән Александра па Лев Ирган далъ пурайн хўл велпәсләты ёх олаңән стих лўңәтсәңән, мәта ут хәнты кәртәң поэт шәңәт Владислав Молданов хәншәс.

Обелиск кев хурас Нуви сәңхум район кәща хә С. Маненков па «Самутнёл» община тәхи кәща не В. Ирган пүншсәңән. Щи юпийн Сүмәтнүл кәрта юхтум хәнне-хуятәт кев хураса әня лыптәт пунсәт па кев хурас пўңәлн әня лыптәт мўва омәссәт.

Община кәща не В. Ирган путәртәл:

» Иса дәңхалум вўща ясәт лупты Нуви сәңхум район кәща хә Сергея Маненкова, лўв унтасәлн мўң тыв юхәтты щир тайсүв. Полнавәт кәща хә М. Смердина, лўв «ЦентроСпас – Югория» ёх пида тыв нётман юхтыләс. Полнавәт тўт хәратты тәхи кәща хә Виктора Барышникова, Сергея Меткулеева па Анатолия Немысова, дыв кев хурас омәсты тәхи нух сыстамсәт па кев хурас омәссәт. Вән пәмәщипа ясәң Ваньщавәт кәрт хә Владимира Молданова тәлум, лўв Нуви сәңхум вош эвәлт Сүмәтнүл вәнты кев хурас, мәта ут 5 тонна питл, па ил пунты плитка тәс. Ищиты Ваньщавәт кәрт хә ёхлўва ям вўща ясәт путәртлум, хуты дыв тәм мосты верн тәса нётсәт. Щит Сергей Молданов, Денис Молданов, Максим Колупайло, Виталий Ильич, Иван Молданов. Дыв рўтыщәты хәтәлән мўңева така нётсәт. Валентина Сухарко неңа епләң

▲ Сүмәтнүл кәрта кәща хуятәт па кәртәң ёхдал юхтылдсәт. Н. Ирган китум хурәт

Тәм «Ачилдүв ладь эвэлт давдлдүв» нөмпи хур Герасим Николаевич Дыбин хәншәс. Тата Ольга Ефимовна Скакунова (Гындышева) па Екатерина Дмитриевна Молданова (Юмина) намн омәсләңн. Лын ешартана йиңк явәр тәлы, лын нумәслән хуши, мәтты, шит нянь, ачилдән лынана китсәңн.

Валентина Ирган
Ханты ясаңа тулмаштас:
Надежда Вах

Айдаат ёх и нумасн вэлдәт

Санкт-Петербург вошн Увас мир институтн арсыр увас мир нявремәт вәнд-тыйлдәт. Югра па Ямал мўвңән эвәлт ханты па вухальайдаат ёх щәта ищи вәлдәт. Лыв пиләда доцент не Зоя Степановна Рябчикова рәпитл.

**Зоя Степановна
Рябчикова**

Зоя Степановна ханты не, Тэк кәртән сема питәс па енмәс. 1985-мит одн лўв, щи пурин Ленинград вошн, А.И. Герцен немпи институт етшуптәсдә па Тэк ашколая рўщ ясаң па литература тәты учителя рәпитты мәнәс. 2008-мит одн ищи А.И. Герцен немпи институтн аспирантура етшуптәс, диссертация непек холумтәс па филологической наукайт кандидата йис. Иса рәпатайл ки вўты, 25 ол мәр наука па айдаат ёх вәндтәты вер әхтыйн кәпәртәл, щит эвәлт яң ол Увас мирәт институтн рәпитл. Зоя Степановна 2008-мит ол вўш эвәлт ханты ясаң арталдәты Рабочей группа тәхия луңман вәл. Ищиты лўв 2016-мит па 2021-мит олңәнән рәт ясаң ләрамтты пәта Россия просвещения министерства

З.С. Рябчикова «Увас хус» айдаат ёхдал пида. З. Рябчикова китум хурәт

па наука па образования министерства мийлматы грантәт хўват рәпитәс. 2017-мит одн вәндтәты непекәт учебной па научной экспертиза верәс. Зоя Степановна 100 мултас научно-популярной, учебной па учебно-методической непек хәншәс па есләс.

З.С. Рябчикова вәнд-тыйлдты айдаат ёх пида така рәпитл па лыведа сыр-сыр научно-исследовательской рәпата тәты нәтл. Щиты айдаат хуятәт тўңщирәңа па мет яма вәнд-тыйлдәт па елды

наука щирн рәпитты вўт-щәлдәт. Лыв арсыр научной непекәт хәншләт па конференцияйт па семинарәт пурин щитәт лўңәтләт, ишәкты непекәт еша холумтләт.

Тәм апрәң рәпатайл пәта Зоя Степановна сыр-сыр ишәкты непек па мойлупсы еша павтыләс.

«Увас хус» тәхи айдаат ёх оләңән

2022-мит одн З.С. Рябчикова А.И. Герцен университетн Увас мирәт институтн вәнд-тыйлдты айдаат ёхдал пида «Увас хус» (касум ханты ясаң щирн «Увас хәс») немпи ариты-якты тәхи ләщәтсәт. Зоя Степановна айдаат хуятәт пида рәпатайл оләңән щиты хәншәс:

» 2022-мит одн мўн ханты па вухаль айдаат хуятлўв пида ариты-якты тәхи ләщәтты нумас вер-

Айдаат хуятәт верәнтты хәрн әктәщсәт

сўв. Ма нәмәслум, лыв щи юпийн ямашәк вәнд-тыйлдты питсәт, стипендия вухел аршәка йис, тәса путәртты вера вәнд-тыйлсәт па лыведа арсыр мир пида вәйтәнт-тыйлдты, путәртты кеншәка йис.

Вәнд-тыйлдты айдаат хуятәт наука щирн рәпитты вер сәмәңа тәйләт. Лыв уральской ясаңт, фольклор па литература кафедрин тәты «Тегинский говор берёзовского диалекта хантыйского языка: образцы речи с сопровождением аудио-, видео- и фото- приложениями» вер щирн рәпитләт. Щит Вероника Броваренко, Ксения Курганова, Анна Нахрәчәва, Юлия Гудкова эвәтн ләщәтлды. Лыв Тэк кәртән аңкаңкидал, щәщидәл па рәт ёхдал пида рәпитләт.

2023-мит одн Увас мирәт институтн Россия мўвтел «Учителя и наставники северян в Герценовском университете»

немпи научной семинар верантсы. Там вер учёной хэя Аркадия Ивановича Гашилова 75 тада йиталдира йокантыйлдсы. Семинар олнитумн «Увас хус» эвет «Күренъка» як яксат. Юхи хашум хатлдан, семинар етшаты едпийн институт кэща не Софья Урун «Увас хус» тахи эвет ишаксалэ. Лыв антэ тап якат па арят ванлтасат, ишиты Анна Нахрacheва па Мария Старцева ванлтупсы лэщатсаңан, хута ёшңалдн верум утлал щата ванлтасат. Анна Нахрacheва Аркадия Ивановича ёшңалдн ёнтум хурасл мойдаслэ. Щалта эвет «Петущ, Петущ, кумие» ар арисат.

2023-мит олн Увас мир институтн «Красота родного слова» касупсы лэщатыйлдсы. Вероника Броваренко па Галина Дунаева рэт ясаңан рэт мўван олаңан рэпатайңан ханшсаңан. Лын олаң тахия питсаңан.

«Увас хус» тахийн ариты-якты студентат ийха докладат верлат. 2024-митолн «Вкус Заполярья» научной конференция пурайн Мария Сивухина «О книге «На столе и вокруг него» или черновик будущего меню обских угров» доклад па презентация верас.

Анна Нахрacheва научной непека́т ханшад па «Лучшая хозяйка очага» касупсийн касас. Лўв хурамач хурат олюпн ханшад, ол мър нивад хур ханшас.

2024-мит олн ма́нум «Студент – исследователь – учитель» 26-мит конференция пурайн А.И. Герцен немпи университет Увас мир институт студентат докладат лўңатсат. Щиты В. Броваренко – «Традиционный застольный этикет», А. Нахрacheва

– «Языковое погружение в этнообразовательных центрах Югры» непека́н лўңатсаңан.

2025-мит олн 27-мит конференцияйн Г. Дунаева, М. Сивухина, В. Броваренко па П. Пчелина ханшум непека́л лўңатсат. Вероника Броваренко 2024-мит олн Россия мўв «Реальность и этнос» научно-практической конференция пурайн «К вопросу изучения лексики жилища и традиционных построек в хантыйском языке» доклад лўңтас.

Там ванан лыпат тылащн уральской яса́т, фольклор па литература кафедрайн валум научной семинарн Елисей Наков – «Сохраним язык в семье: опыт священного долга мамы Юли» па Анна Нахрacheва – «Творческий фольклорный коллектив «Увас хус» – место рождения новых талантов, укрепления родных языков и культур» докладңан лўңатсаңан.

«Увас хус» тахия яңхты айлат ёх 2024-мит олн Москва хон воша XIX-мит пўш верум «Увас мўв тащат» вэн ёмаңхатла яңхсат. Лыв щата ханты якат ванлтасат па халмит тахия питсат. 2025-мит олн XX-мит пўш там ёмаңхатл лэщатсы па лыв щата «Кочевье Севера» касупсийн кассат, хута арсыр фольклорной ариты-якты тахет кўтн кимит тахи вўсат. Щи пурайн В. Броваренко, Ю. Гудкова, К. Курганова, А. Лешук, Е. Наков, А. Нахрacheва, Н. Ребась, Н. Цуркан юнтсат па арисат.

2024-митолн «Великие имена ураллистики» ёнта пасан пурайн арисат па яксат. Ищи 2024-мит олн «Душа России» вэн ёмаңхатла лэщатыйлдсат. 2024-мит олн В. Брова-

Айлат ёх па́та лэщатум фестиваль пурайн

В. Броваренко, Е. Наков, Ю. Гудкова ёмаңхатлдан

ренко «Лучшая хозяйка очага» касупсийн касас па олаң тахия питас.

2025-мит олн ай кер тылащ 22-мит хатлдан айлат хуятат па́та «Арктика фестиваль вэс, щата «Увас хус» ёхлўв «Хўл велпаслаты не» як ванлтасат па верум пурмаслал, ханшум хурлал эвалт ванлтупсы лэщатсат, увас мират юнтупсэта мойң мир ванлтасат.

Кашаңлапатмитн «Увас хус» айлат ёх актаслдат, ладн шуши мир ламатсухат ваньщасты па ёнтты. Студент эвеңан К. Ануфриева па А. Нахрacheва худыева округеңан эвалт ванлтыйлды айлат хуятат ийха акатсала. Щи тумпи айлат ёх кўтэлн сыр-сыр шуши мир юнтупсат ванлтасат, ладн елды щитат нявремат пилд ванлтаты. Вэн аматн студентат ханты

па вухадь якат ванлтала́т, интам В. Броваренко хореографа вал. Лўв ашколайн ванлтыйлмалдн Тэк картан «Ай Ас ёх» якты-ариты тахия яңхас, хута ванлат ёхлалдн там вера йма па таса ванлтасы. Лўв лупас:

» Вэн пэмащипа ясаң ланхалўв лупты ванлат хуятлўва Ираида Григорьевна Неттинная, Валентина Григорьевна Багисеева, Галина Михайловна Кургановая, Анастасия Алексеевна Новыховая, лыв мўцева така нётсат, ханты яса́т, арят па якат уша верты па ванлтаты. Ар пўш мўцева нётылдс нарас юхатн юнтты хэ Алексей Решиков, лўвела ищи вэн пэмащипа ясаң луплўв.

Зоя Рябчикова китум айкел щирн ханты ясаңан ханшас: **Надежда Вах**

«Пўпи хот» верата вэнлтаты кэрт

Нуви саңхум район Нярса кэртан лыпат тылдың 23-30-мит хатлдың «Пўпи хот» верата вэнлтаты тахи вэс. Шимаш акупсы йис пўпи хот верат ант юрематы пата верса. Нявремат па вэна ювум ёх, луңалтупат па пўпи хот арат вэнлтаты пата яха вэнт кэртан акуптасат.

Ёх Нярса кэртан

Там йис нявремат па айлат ёх пўпи хот верат олаңан сащ иса ан тайлдат. Щит пата олаңан лывела пўпи хот олаңан путартты мосас па щит юпийн арсыр пўпи хот верат ванлтаты.

Муй пата пўпи хот верантла, хэн щимаш вер тывас, щит олаңан учёный щира рэпитты ёх ясаң тайсат. Т.А. Молданова путартас, мата мыватн па хэн пўпия поикшаты вер тывас, муй пата пўпи хот верат Россия луваттын шавиман тайты питсайт. Щалта па пўпи хот арат мухты лув путартас, муй вўрн ханты арат, ханты араң, путрат тывлат, муй пата щит вер даварта вэл. Р.М. Потпот юхтум ёх пела лыпахан ар ясаң, ныван

ар ясаң олаңан путартас. Щи ясаңт «Печар юхатты ар» эвалт вўслэ па арсыр пўпи хот арат эвалт, ямиева путартас, муй пата щиты арилдат, муйсар йис ясаңт щата вэлдат. Е.Д. Каксина «Нух килтаты ар» па «Ил вэлтаты ар» арған олаңан ясаң тайс. Щи арған хуца вэлты кашаң ясаң олаңан путартас, муй пата щиты арида.

Вэнлтаты юхтум ёхлўв луңалтупат па арат вэнлтаты пата катна орсайт. И пелакн щит 8-16 ола ювум нявремат, щит ясаң ан тайты нявремат. Щи ёх пида щимаш луңалтупат вэнлтасыит, муй тахийн шималшак ясаң па шималшак ариты тахет. Щи кэртан волум маврен нявремат вера яма ар луңалтупат верты питсат,

щит Алексей Ерныхов, Николай Тарлин, Максим Першин, Савелий Негодяев. Щи нявремат кўтн мет яма луңалтупат Николай Марчук верас. Щи каркам няврем 8 ола тэп йис. Вэншак нявремлўв па вэн ёхлўв иса пўпи хота мосты арат вэнлтасат, па щимаш луңалтупат вэнлтасат мата тахийн ариты мосл. Айлат ёх эвалт каркама рэпитсат па ар вэнлтасат, щит Артём Тарлин, Константин Потпот, Александр Кравченко, Пётр Молданов.

Там вэйтантупсы лэщатум ими Елена Федотова пўпи хот елды тэты вер олаңан лупас:

» Там йисн пўпи хот верты пата, пўпи хот верат елды тэты пата вера ар ёр мосл. Андрей Александрович Ерныхов иса пўш щит нумасн вэл. Лўв каш тайл пўпи хот верты, тэп мўн щит вер пата мутас вух ан тайлўв. Щит пата муйкема паклўв, щит кемн верлўв. Лўв тах щос нявремат вэнлтал, щит ит-кат пўш тылдың. Лўв хуцала вэнлтыйлты ёх, щит Женя Тарлин, Николай Тасманов, ин па Артём Тарлин. Щи кўш щит верата вэнлтыйлты каш

па айлат ёх тайлдат, тэп лыв па тахетн рэпитлдат, лўв пидала вэйтаннылты пиш, лўв хоңалан вана вэлты пиш ан тайлдат.

Нявремат пўпи хот верата вэнлтаты ханнехэ Т.А. Молданова ясаңан:

» Пўпи хот верат нух паватты ки ланхалўв, мўцева вера яма вэты мосл, муй пата мўн щит вера вўянтсўв. Па ханты мирева мўн ханты нумсэв ищи путартты мосл, мўн хантыя вэлты верлўв пўпи хот верат хуца щит вэлдат. Там хатл мўн йис ёхлўв хайом пўпи хот верат юрематы питсалўв, щит пата нэмасты мосл, муй вўрн там хатл ясаңлы ханты нявремат пида рэпиттыя.

Нявремат пўпи хот верата вэнлтаты ханнехэ Р.М. Потпот путартас:

» Манема тата вера эмаш, манема яма кал пўпи хот вер елды манл. Ханты Тимофей Молданов манема лупилас: «Ханма пўпи хот арат ханшты питсум, манема иса щит лупийлст. Щи, наң юпенан там вер щит парал, па хуятат ханшты ан питлдат. Наң ин щит пўпи хот ве-

Нявремат нянь вой верлат

рāt елды таты питсāн, нāңена, алпа, ищи луплāt, нāң юхи хāшум хāннe-хe? Шиты ши луплāt. Тeп, алпа, сот ол мāнты юпийн мātта хуята ищи щимāщ ясāң ши луплāt – нāң юхи хāшум хāннeхe. Шинумāсн ма щивeллум. Нын айдат eх лыпахāң ар ясāң нумāсн ки тāйты питлāты, ши ясāт сaщ тāйты ки питлāты, ши ясāт ар щира кārātман, вeра яма ариты питлāты.

Арāң-моньщāң хe, нявремāt вeндтāты хāн-нeхe Николай Тасьманов путāртāс:

» Ая вeлмeмн пўпи хот аңканкeм хотн вeрāнтcа. Eхāt вeнāшāк йисум, сaщāңа йисум, щирн па пeлāкн пўпи хот вeс, щит Семeн Михайлович Лозямов пўпи тeтляс, Ольга Григорьевна Першина щирн музей дирeктoра вeс, щāта ма вeсум. Eхāt ши юпийн кашāң пўш хeн пўпи хот вeрāнтcа, кашāң пўпи хотн ши вeсум. Олāңāн сaщ иса āн тāйсум, вeн хуятāt иньщāссман ай кeмн сa-щaңашāк йисум. Семeн Михайлович пўпи тeт-люмaдн ма омāсты омāсум, тeп муй aрилāt иса уш āнтe. Eхāt пўпи хотātн ямāшāк ясāң хeлāнтты питсум, ай кeмн уша вeрты питсум, щиты ши сaщāңа йисум. Олāң eх aритeдн ши нeмāслум, ма ясeв вeлeм па муй вўрн ма арлāл āн хeллум, уша āн вeрлāдам, муй олāңāн ши арāt.

Мāнeма ин eмāщ хeлāнтты «Амня тый атeлт вeрт», ши ар сувл ай Паша aрийс, «Тeк икeн ар» ар сувл ищи яма Андрей Александрович aрийс, «Пocл ов ики ар» Андрей Александрович па Семeн Михайлович aрисāңāн. Пўпи хотeв елды таты пāта ясeв вeтшāты āн

рāхл, йиңклўв-мўвлўв нeмāt яма тāйты мocл.

Округев пўпи хот āш-колаев ух таты хe Пeтр Молданов лупāс:

» Хeн ма 2010-мит олн мeт олāң пўш пўпи хотн вeсум, нeмл сaщ āн тāйсум. 2015-мит олн ма лунāлтупāt eхлāм пилa вeрāнтcум, eша aрисум, тeп ищи āн вeсeм, муй пāта щитāt мocлāt, ма партcaюм па ши aрисум. 2017-мит олн aщeм пўпи хот āшкола вeрāс, ма тухи āнт яңхсум, каш āн тāйсум. Тeнлуп тылāщ eвāлт ма ши āшкoлайн рeпит-ты питсум, ай нявремāt вeндтāты питсум, дыв пилaдa иса тāхeтa яңхты питсум, щирн ма пўпи хот кашн ши юхātcaюм. Ин тām тāхийн вeндтыйл-тeмн ма нюр па нумāсн юхātты питcaюм, ин ма яма вeдeм, мāнeма хулнa вeра ар рeпитты мocл, арāt па лунāлтупāt уша вeрты пāта.

Вeндтыйлты айлат хe Артeм Тарлин:

» Касумн мўң Римма Потпот, Андрей Ерныхов пилa олңитсўв арāt вeндтāты. Мeт олāң пўш ариты питсум тeнял ол, олāң ищи āн вeсeм, муй пāта щит мocл, хуята щит мocл. Арāң путрāt иты вeндтāсум, сoрa eхлāм eвāлт йира питты пāта. И пўш Андрей Александрович иньщāсāс: «Нāң вeлeн муй олāңāн aрилāн?». Ма лўв пeдāдa тeп āл вaнтлум. Лўв лупāл, хeн ши ясāң нумāсa пил, щирн ариты кeнa йил. Ма щирн ши кўш ясāң тулмaщман мулты aрисум, иса āн тывл, нюр хот павāртa хойты щир. Тыв юхātсāңāн Саша па Пeтeя... лын пeдāнa вaнт-ман кашн ши юхātcaюм. Ин ма вeдeм, муй пāта ариты мocл, ин ма вeдeм,

Лунāлтуп

Тунты венш вeрмāн омāслāt

муй олāңāн aрилум. Йина ши, хeн нāң сaщ тāйлāн, муй олāңāн aрилāн, иса ясāт ухшoвн хāщлāt, щāлта па ши ясāтн нāң вeлупсeн eмāщ āш хўвaт тeды.

Вeндтыйлты айлат хe Александр Кравченко:

» Мeт олāң пўш ма пўпи хотн 2010-мит олн вeсум, ши вeр ма иса āн нeмлeм. Eхāt 2015-мит олн мўң хўв мār вeндтāсыюв вaн хātлуп тылāщн, щāлта тeнлуп тылāщн, ай кeр тылāщн пўпи хотa ши мāнсўв. Ширн мўң хулнa aйт вeсўв, муй вeндтāсўв, имухты ши хулт пeды мāнāс. Eхātшāк 2017-мит олн Сочи вошa тeтляс-сыюв, щирн кашeм eшa хoхтылāс. И пўш па щимāщ вeр вeс рeпититсыяйн ма Яков пeлātты партcaюм, лeңх як якты партcaюм. Ширн мāнeма вeра лавāрт вeс, хeлтeмн мулты ут сa-пāдa омcāс, ши хот йит

eвāлт ким eтcум, нюр пo-тум шāңк йиңкāн шoшум-caюм, тeп хeн шāншeм eвāлт кўншcaюм, ши ут йира пилāс. Ширн мāнeма уша йис, ши вeрāтa кeтум-ты пāта ма хулнa ай. Ши юпийн хўв мār нeмāлт āн вeрāнтcум, тeп тām ол хeн ши āшкoлa йилпa пўншa, ма сaщн юхātcaюм, муй мāнeма вeрты мocл. Ма ин вeдeм, щит мāнeма мeстāты вeр, хāнты ясeм ищи ямāшāк йис. Тām вeнт кeртāн арāt вeра яма ух шoвa юхātлāt, мулты вeндтāлум имухты нумāсa пил. Алпa, щит турас вeрты утāt āнтeм пāтa, мухāлaя лaнтāң eхум, юхaн. Тāтa тeп aрилāн па aрилāн, āн па кāл хeн хātлeн хулāл.

Ин па тāmāщ нумcāt кeртум кeртa eх пўпи хот нумāсн Ac пoтты тылāщн яхa вeйтaнтыйлāt.

Путār хāншāс:
Пeтр Молданов

Даль хәр етәр сый – ши нәпәт пищмайт

Лыпәт тыләшн 29-мит хәтлән Нуви сәңхум район Касум вошн Центр историко-культурного наследия «Касум ёх» хуца «Даль хәр етәр сый – ши нәпәт пищмайт» ванлтупсы вәс.

Ши ванлтупсы – шит даль хәр эвәлт хәншум пищмайт посн верса. Шитәт Касум вош Микояновской район хуца вәдүм ики Георгий Александрович Канев хәншәс лүв рәтналал па хотәң ёхдал путәр посн ләшәтсыйт. Георгий Канев вүды тайты хә, даль хәра тәсы хән далъ тәп олңитса, шәлтаса лүв ван күт пищмайт хәншәс, шитәт хотәң ёхләдн шавиман тайсайт.

Ши пищмайт посн «кәрт «Нумсәң ёх» ёх ванлтупсы версәт.

Проект Югра кәща грант мухты тывәс Вулаң далън 80-ол тумпийн нух питум пәта. Георгий Канев хәншум пищмайт худыева путәр щира версайт па карты шүңкәт мухты ин хәләнтты пищ вәл.

«Касум ёх» центр кәща ими Елена Федотова путәрл:

» Мүң ин «Даль хәр етәр сый – ши нәпәт пищмайт» нәмуп ванлтупсы пүншсүв. Тәта ши нәпәт пурмәсәт вәдәт, щимәщ пурмәсәт мәта

утәт оләңән Георгий Александрович пищмайт хущи хәншиләс: тәта радио, ши мухты ши далъ олңитумн айкел юхтәс... Ма ләңхалум, хәннәхәйт ши нәпәт нумәса атпитләт. Кашәң пищмайн Георгий Александрович сәмл рәт мүвд оләңән хошийл, апщиләл, апәлнәләл оләңән нәмәсл, сәмәлн щитләл пәла талла.

Тәм ванлтупсийн вошәң ёх путрәтиши вәдләт, муй вүрн далъ олңитса, муй тәхийн ши хәтл мирхот вәс, муй вүрн Георгий Александрович далъ хәра тәсы. Путрәтн вәл, муй мурта имета икиләл таклы лавәрт вәс. Тәта и пурмәс, щит няврәм юнты утәң пәщка. Далъ олңитумн няврәмәт лавәрт сурта хойсәт, дыв хүл велпәслуман вәсәт, щитәт сулытсәт, түт юх сәвәрсәт. Георгий Александрович няврәмәт пәта хәншәл: «Патефон ләтаты, вух ал шалитаты, няврәмәт ат амәтләт». Па и пурмәс тәта, щит щос, ши ут «тухләң войн» иса пүш тәсы. Тәта ши икен вана тәюм пурмәсәт: щос, әнтуп кел,

түт хот. Ши утләл лүв тынысәллә тәлаңа хәщты пәта. Пищмайн хәншәс, муйсәр пурмәсәт тынәс ты тәхетн муй тын тайләт. Па и ванлтупсы пурмәс верман вәл – хәннәхә хурәдн далъ хәрн вәл, йис хурл па юхи вүратл. Лүв хәншәл: «Тәм хәтл вүләт вәлмисум, вүды әхәлн мәнсум. Кәшем вәл па и пүш ма увәс мүй вәлупсәм шиваләты». Георгий Александрович молупщел оләңән нәмәсл: «Юхи тәсәл муй әнтә?» Хәншәл – йис хурәм телогрейка эвәлт юхи вүратл. Тәмәщ лавәрт сурта хоюм тәхийн, лүв ям нумәсн вәл. Ма ләңхалум тәм ванлтупсыя юхтум кашәң хәннәхә ши нәпәт нумәса атпитл.

Вәщ тыләшн 7-9-мит хәтләтн ванлтупсы «Даль хәр етәр сый – ши нәпәт пищмайт» Ёмвоша тәтәләс, «Торум Маа» музей хуца ванлтәсы. Тыв культура тәхийн рәпитты ёх, «Фонд гражданских инициатив» хуца рәпитты ёх, няврәмәт вәнтәты хуятәт, «Продвижение» няв-

ремәт тәхи эвәлт, «Югра лыдһуптәты» нәмпи шуши мир оса тәхи хуца рәпитты ёх па па хуятәт юхтыйлсәт. Юхтум ёх күтн пищма хәншум хәев рәтнайт вәсәт – Клавдия Александровна Суббота (Канева) па лүв Агата па Александра эвәңәл. Клавдия Александровна лүв рәт мирл оләңән сәмәңа путәртәс па ши ясәт па ёх сәмәта ищи хойсәт.

Югра Увәс мирәт вәлупсы лавәлты нә Людмила Алфёрова лупәс:

» Шит вера мирев сәмәта, нумсәта хойты вер. Ма щирәмн, тәмәщ проектәт, щит вера мосты верәт. Тәта и хәннәхә вәлупсы мухты ши шәкәң йис верәт яма кәлләт, ши нәпәт ёх мүйев лавлүм рүвн, мүй тәм хәтл ши вәдлүв».

Тәмәщ «Даль хәр етәр сый – ши нәпәт пищмайт» проектәт иса пүш мосты верәт, тәмәщ ванлтупсәт мухты мүйн ши нәпәт ёх вәлупсы уша верты пицев вәл, дыв лавәрт суртәл мүй вүшева юхәтл.

Путәр хәншәс:
Пётр Айев

Хўл велпәсләты ёх хәтл постәсы

Вәщ тыләщ 13-мит хәтлән Россия мўв луваттын хўл велпәсләты ёх ёмәңхәтл постәсы. Касумн вошн ищи вәщ тыләщн 13-мит хәтлән хўл велпәсләты ёх ёмәңхәтл вәс.

Тәм ёмәңхәтл мўвн увәс вәлты ёхлўв пәта мет йм, мет әмәщ хәтл, кашәң шуши мириев йистелн хўл велпәслуман вәл.

Тәм хәтлән йм, етәр хәтлые вәс. Аләң саты вош мирәв Амня юхана хўл велпәсләты ёх ёмәңхәтлә юхәтсәт.

Лыв кўтәлн оләңән «Хўл велты хә» кәсупсы вәс. Вәнлат па айлат хуятәт Амня юхан хонәңа хўл нйшты долъсәт. Тәм кәсупсийн ар щирн кәсәт: мет айлат хўл велпәсләты хуят, мет ар хўл катлум хуят, мет вән хўл катлум хуят.

Мет айлат хўл велпәсләты хуята кәртәң пух Роман Канев йис. Ищиты дын Максим Петрович щатыщәщел пила па мет ар хўл велсәңән. Роман нйшла ипульәң кәт ай хўл хойлјас па тәм кәтңән мет ар хўл катлум хуятңәна питсәңән.

Мет вән хўл катлум рыбака Михаил Тарлин йис, лўв блесна нйшла сорт хойс. Лўв щит хўл велпәсләты вер йма тайләл, лўңән кәшаң хәтл нйшты йәңхәл. Василий Каксин «Мет вәнлат хуят» щирн нух питәс.

Тәм пўш кәсупсийн ар хуятәт кәссәт, лыв хўдые-ва хўл такды юхи ән мән-сәт, кашәң хуят мулты хўл велмәл.

Нух питум ёх мойлуп-сәтн мойләсийт. Щәлта ай юхан музей питәрн юрн хопәң кәсупсы вәс. Тәнял шимәлшәк хуят вәс, тәм пўш аршәк кәртәң хуятәт

▲ Георгий Сергачёв

кәсты юхәтсәт. Мет вәнлат хуят – Татьяна Айваседа, па мет ай пухие – Иван Каксин кәссәңән. Ёхлўв ар щирн кәссәт, ищиты кәт хопн мәнсәт, хуйтат сора юхәтләт.

Пурмәсәт ләвәлты хотн арсыр йис верәң вәнләт-ты хәрәт вәсәт, ар ариты па якты хәр ләщәтыйлды. Кашәң тыв юхтылум хәннехә лўвела мәстум вер верәс, хуйтат хўл сўх эвәлт ай хириет ёнсәт, итәх хәннехуятәт тунты эвәлт пурмәсәт версәт.

Нюки хотн пәсанәт ләщәтсийт. Кәртәң неңиет – Марина Александровна Канева па Ирина упел, епләң хўл хошум йиңк кәвартсәт па вошәң мир шайн яньшлтәсәт. Мойң хәннехуятәт хәнты нянь кәр эвәлт, епләң нйание пида шай яньшсәт.

Торум дор вошн ищи хўл велпәсләты хәтл постәсы, щәта айлат па вәнлат хуятәт нйшты юхәтыйлсәт. Тәмәщ кәсупсы кәртән кашәң ол

▲ Ай хопәң кәсупсийн

▲ Торум дор вошн нйшләт

верәнтлы. Тәм вер оләңән мәнема кәртәң кўлупн рәпитты не Анна Сергачева путәртәс:

» Тәмәщ кәсупсы мўң кашәң ол «Хўл велпәсләты ёх хәтл» пурайн ләщәтыйллўв. Вошәң ёхлўв тыв юхәтыйлләт. Тәм пўш кәсупсийн хәлум щира кәссәт: «Мет ай хўл» – Георгий Сергачёв кәтләс, «Мет вән хўл» – Анатолий Сергачёв, лув мет вән сорт ёша пәвтәс. Мет сырыя «Мет вән велпәс» кәсупсийн Диана Молданова питәс, кимит тәхия – Константин

Сенгепов, хәлмит тәхия – Георгий Сергачёв питсәт. Щәлта ёмәңхәтл постәты пурайн нух питум ёхлўв па юхтум хәннехуятлўв мойлупсийн мойләслўв.

Кашәң хўл велпәсләты хуята вән вўща ясәң китлўв. Муң мириев әрәт па ушәңәт, хўл велпәсләты ар митра тайләт. Юханәтн ки ар хўл вәлты питләт, муң вәлупсәв ел-ды тәп йма мәнл. Тәләңа, уяңа вәлаты, ар хўл хол-пана па нйша ат питл!

Путәр хәншәс:
Светлана Рандымова

▲ А.Р. Иштимирова-Посохова киникаин ванлупсыя библиотека хота ийха айташум вошан па мойн ханнехуятата айкелат тэл

▲ Л.Р. Хомляк Ева Шмидт шанат олнан путартал па ханты ар арийл

Ева Шмидт ханшум непека́т олнан

Вэщ тылащ лапатмит хата́лн Ёмвош научно-библиотечной та́хи хотн воша́н па мойн ханнехуятат ийха айташийлсат па Венгрия па хон пелак му́вн «Ева Шмидт шанат ханшум киникайт» олнан арсыр айкелат уша верты юхатсат.

Сырыя ийха юхтум хайт па не́нат елпийн наука ширн киникайт лунатты хот краеведения та́хи кэща не Алла Иштимирова-Посохова тамиты путартас:

» Ешак ёх! Там хата́лн му́н щима́щ вэн непека́н ванлупсы лэщатсүв, щит угро-венгерской верата юкантсэв. Щит па́та «Ханнехэ вэлты-холты шират» олнан верум поступсы хуватыйн еллы ищи вайтантыйлдыт питлүв. Вантэ, щит проект пила му́н киникайт лунатты хотэвн аратте́дн лапат ол ма́р ту́ншира́на рэпитлүв. Каша́н пураитн та́м библиотека хотэвн айташлүв, шай янышлүв, мин күтэвн рат яса́н, литература, культура па наука верат олнан луплүв. Щалта арсыр айкелат антэ тэп Ас-угорской ханнехуятат па сыр-сыр финно-угорской мират эвалт ищиты күтэвн уша́на-саща́на верлүв.

Тамаш поступсы унтасн Венгрия па хон пелак олнан 2018-мит олн

мирхот лэщатыйлсүв, хута ар пелак Ева Шмидт шанат эвалт ямкем ар айкелтасүв.

Эхат 2020-мит олн венгра́т вэлты-холты ширлад па дыв ясе́д тайтыя верат эвалт мирхот пуншийлсүв. Щи пураин Виталий Сигильетов юхтас па му́нева арсыр айкел дыв вэлупсэл олнан тас. Там күтн лүв кат венгр хайнан пила па му́н библиотека хотэвн мирхот верты вунтас. Виталий, вантэ, Вах юхан хантэт хуца сема питас, е́ммас, иса айтелн ханты ясчал са́ма́на тайдалэ. Щи па́та я́ртья́нкем ол Будапешт вошн ясчат вэнлтаты та́хи хуца айдат научной рэпатнека вэл па венгерской яса́нан ищи яма хошл. Там вайтантупсы щосн лүв Венгрия му́в учёной не Ева Шмидт шанат ханшум па та́та мосванан тэп лунатты щира е́слум киникайт олнан сыр-сыр айкелат му́нева та́тыя питл.

Кимит яса́н та́м вэн

вайтантупсыйн Тукья́кан кертан вэлум не́на Людмила Хомляк ма́сы. Вантэ, лүв катра пураин ямкем арат ол ма́р «Увас му́в хантэт фольклорной та́хи» кэщая Нуви са́нхум вошн вэс па Ева Шмидт шанат пила ийха рэпитас. Людмила Романовна лупас, ху́ты сыры щит па хон пелак не́сел дыв кертэла Таисья Степановна Себу́рова шанатн ханты ёхлүв вэлты-холты шират вэнлтатыя па арталатыя тэты́лясы. Эхат лүв ше́н са́ма́н Тукья́кан керт хуца ари́ум ар пелды вэс. Щиталн Людмила Хомляк «Лапат тэрум ортум му́вие» ар арийс:

Лапат тэрум ортум
мүвема,
Хэтла тэрум ортум
мүвема
Ай Воронка лови́емна,
Рутьшум ловнае
ими щит ма́нлум,
Долюм ловнае ими
щит ма́нлум.
Ай Вантари киды́емна,
Катсот ла́нкие
ведымсыемо,
Хэлумсот ла́нкие

ведымсыемо ...

Еша вэс Людмила Хомляк арал су́хнуптаслэ па путартас, хута та́м арал ими арийл, муй ширн лүв кидэл ики ар ла́нкие велмал. Щи па́та лүв лов кирмал па велум ла́нкет юхлы тэтыя па́та вэнт пелка ма́нмал. Ева Шмидт, ма́тты ки, ищиты мет олнан пураин Тукья́кан кертэла ловн нух ки́рум эхлалн юхатмал.

Мосл луптыя, ху́ты Виталий Сигильетов пила Будапешт вош Венгрия па хон пелак эвалт ищи кат мойн хайнан юхатса́нан, щит Фэри Шалини па Норби Куштра. Лын мет олнан пүш Россия хон пелак му́ва, Югра му́ва пэрумтса́нан.

Щи хайнан немудты пураин хантэт ан вантса́нан па дына́на та́та каша́н вер муй вайтантупсы ше́н амца́а ийс.

Щалта айдат научной рэпатнека В. Сигильетова, ма́та ханнехэев Будапешт вошн ясчат вэнлтаты та́хи хуца вэл, айкелат лэщатты кэм ма́сы.

Ийха библиотека хот йита айташум хайт па не́нат елпийн, ям вүща яса́ндал вермал ю́пийн,

лүв тамиты путартас:

» Ешак ёх, ма Будапешт вош Венгрия мўв эвэлт тыв ювмемн, там пўш ям арат сыр-сыр киника не-масыя тасум. Ева Шмидт шәңәт вәдмәл пурайн ар пеләк непек хәншәс па киникайт тәп тата мосванән есәлтыва веритсыйт.

Ши учёной не йилпа еслум непекәт тумпийн па венгр ёх дыв рәт ясәелн ишиты ар киника наука ширәтн хәншәсәт. Ма щитәт ишиты там күтн тәслам.

Тәмхәтл па ма «Ева Шмидт киникайт» олҘңан нынана айкел верлум.

Мет олҘң киникайл, щит «Отчёты из Сибири», мәта утлал хуца рәпатайдал олҘңан сыр-сыр мосты верәт тўңширәңа Ева Шмидт ләщәтсәлэ.

Ши непекәлн Ева путәртәл, муй ширн Нуви сәңхум вошн «Увәс мўв хәнтәт фольклорной тәхи» пўншәс па хутыса шуши хәннехуятәт пида кашәң пураитн рәпитты мосл, ләлн аршәк йис ар, путәр муй моньщ ийха әкәтты.

Щәлта арсыр пицмайт, мәта утәт лүв Югра мўв па Венгрия хон пеләк кәча ёхлүва хәншәс, арсыр нәтупсәт дыв эвәлтәла айн-айн айлтыева ищи вохәс.

Щит, ма нәмәстемн, там юхи хәшум олн шеңк мосты киника наукайт ширн вәдты па рәпитты хәннехуятәта.

Кимит непекәл – щит «Язык, диалект, письменность и литература» па ищи 2005-мит олн Венгрия хон пеләк хуца лүв рәт ясәлн есәлсы. Ши киникайл хуца Ева Шмидт хәншәл, муй ширн хәнты мирева и ширн хәншты литературной ясәң ләщәтты рәхл. Вантэ, хәнтәт ин тәмхәтл вәнты щимәщ и хурасуп ясәң

▲ Ёмвошн научно-библиотечной хот хуца Ева Шмидт тәс непекәң ванлтупсы

ән па тайләт. Ар хәннехә литературной ясәң щикүш вертыя ләңхасәт па ши иса немудтыя ән па юхәтсәт. Ева Шмидт тата путәртәл, муй ширн арсыр диалектәт муй путрупсәт хәнты ёхлүв күтәтн тывсәт, муй ширәтн щит еллы ин тәмхәтл вәнты тайлы.

Хәлмит киникайл – щит «Грамматика шеркальского диалекта», мәта ут хуца ишиты арсыр нумсәт вәлупсы пурайн Ева Шмидт хәнтәт пәта ләщәтәс.

Нәлмит непекәл лүв катра пураитн немасыя «Песни Анны Лысковой» немн юкантсәлэ. Вантэ, щит утл хуца хәннехә юкан арәт йма нух хәншәсәлэ.

Ищи оләтн Ева Шмидт Шәншвош эвәлт па Ёмвош (Вежакоры) вәнты вәдты хәннехәйт эвәлт ишиты арсыр юкан арләл нух хәншәсәлэ.

Щәлта ямкәм арат «Луңалтуп» йис ар ийхә арсыр тәхетн лүв йма нух әктәс па тәп ши арләл тўңширәңа киникая ләщәтты ән па веритсәлэ. Вантэ, алпа, кәм ән холумтәс. Әнтәма ювмәлелпийн лүв шеңк мәшәңа йис.

Ши киньща мет юхи хәшум киника, мәта ут Ева шәңәт вәдты-холты ширәлн нух непека хәншәсәлэ, тәп тата мосванән ишиты венгерской

▲ А.Р. Иштимирова-Посохова киникайң ванлтупсыя библиотека хота ийха әктәшум вошәң па мойң хәннехуятәта айкеләт тәл

ясәңан лүв рәт мўвәлн 2024-мит олн есәлсы па «Учение об обско-угорском фольклоре» немн юкантсы. Ева Шмидт щәта хәншмал, муй ширн хәнты мирев йис арәт, путрәт па моньщәт арсыр тәхетн тайсыйт па хуты дыв әл хәннехуятәтн айлат ёхлүв пәта еллы хәшуптәсыйт. Там киникайл Венгрия хон пеләк мўвн мет сәмәңатайла, вантэ, айлат хәйт па неңәт щит вәндтйәлты непек юкана лўңәтләт па уша верләт, муй ширн фольклор пида там йисн сыр-сыр рәпата верты рәхл.

Тәм киникайң вәйтантупсы сухнуптәты пурайн, В. Сигильетов ясәң ширн, там йисн арсыр йилуп учёной венгр неңәт ишиты шеңк вәшкәта, йма дыв верләл наука хуца ләщәтләт. Щиты Зирц немуп вош хуца Венгрия хон пеләк мўвн Антал Регули нем тайты музей хот йилпа ләщәтсы.

Ши хотәлн учёной не Эстер Рутткаи-Миклиан ишиты әхәтшәк арсыр хәнты пурмәсәң па ләмәтсухәң ванлтупсы верәс. Лүв верум ванлтупсәл Венгрияйн омәсты Этнография хоткәшәйн вантсы, арталәсы па әхәт мет йм пурмәсәң ванлтупсыя альшәсы. Щәлта ши мўвн вәдты этнограф не Агнеш

Кережи ар пўш Югра мўвевн Сәрханл районан хәнтәт хуца вәс. Лүв ишиты ар непек сәрханл хәнтылүв олҘңан хәншәс па арсыр киникайт есләс.

Щәлта Марта Чепреги сәрханл хәнтәт ясәң тәса вәндтәс па әхәт финской учёной хә Кустәа Фредерик Карьялайнен хәнтәт олҘңан хәншум йис верәт тўңширәңа венгерской рәт ясәңа тулмәштәсәлэ. Ши рәпатайдал лүв арат-телн 30 ол мәр верәс. Щит пәта Марта Чепреги әхәт Венгрия хон пеләк мўвн вәдты кәщаитн наука ширн вән «Признание» нем мойлупсыйн катлуптәсы.

Мет юхи хәшум ясәң-далн Виталий Сигильетов путәртәс, Ева Шмидт киникайт па па учёной венгрәт наука ширн хәншум непекәт иса там йисн арсыр мир хәннехуятәт мосләт. Лүв ширәлн, ши киникайт хәнтәта мет мосмитләт. Щит пәта щитәт айн-айн иса рўщ ясәңа тулмәштәты мосл.

Щимәщ вән па хурамәң киникайң ванлтупсы научно-библиотечной тәхийн тата мосванән Ёмвошн Венгрия хон пеләк эвәлт юхтум ёхлүв ләщәтсәт.

Путәр хәншәс:
Владимир Енов

Айлат ханты хә Арсений Немельгин пида мет олҥ пўш Россия мўв финно-угорской писателят мирхот мәнум пурайн ай тәхет потты тылҥш 2024-мит олн Сәрханл вош А.С. Пушкин киникайт лўңатты хотн вәйтантайлсум. Ши кўтәтн уша версем, хути тәм хәев йм па тәс лўңтарәт рўш ясәңән ймсыева хәнштыя хошл. Ши вер елпийн тәп арсыр хәннехуятәт мәнема лупсәт, хути рўш ясәңуп хәнәтәт кўтн щимәш стихәт ләшәтты хә вәл.

Хәннехә нумсәт олҥҢан хәншәл

▲ Айлат поэт хә финно-угорской мир писателят кўтн «Силава» рўшәтты тәхийн Конда мўвн

Имудтыйн тәта мос-ванән, Ас нопәтты тылҥшн 2025-мит олн, хәлмит пўш Россия мўв луваттыйн вәлты финно-угорской мир писателят Югра мўвевн ийха вәйтантайлсәт па сыр-сыр литература щирәтн мәнты мирхотәт версәт.

Щимәш вәйтантаупсәт пурайн ма кимит пўш Междуреченск па Урай вошҥән хуца Арсений Немельгин әшколаитн вәндтәйлды нявремәт елпийн лўңтарәт лўңаттыя щирәт уша павәтсум па лўвәл ушәңа-саңәңа хәләнтсем. Щитемн нумәс версум, хути тәм айлат хәнты хәев олҥҢан мәтты айкел мўң округ газета-ева елды ләшәттыя рәхл. Ши щирн лўв пиләда ймкәм хўв путәрсумн.

Арсений Александрович, мәтты айкел нәң вәлты-холты верән эвәлт тўва?

► Ма Нарум мўв хәнәтәт эвәлт вәлдум. Катра дыв рўшәтн остяка алышәсыйт. Сырыя мўң опраш әхлўв Васюган юхан хўватн Томской область мўвн вәсәт, кашәң хәнты иты, вой-хўл вәлпәсләсәт. Хән Советской лащ шив юхтәс, мўң әхлўв, алпа, 31-мит олн, павәртәт эвәлт пурәт версәт па тәм мўва касәлсәт.

Щит щимәш хәнты рәтәт: Немелькинәт, Ячкикинәт, Судмановәт па па рәт әх.

Тәта Кышик кәртән ил вулысәт па елды вәлты-холты щирләл йилпа версәт.

Хәнты әхлўв, вантә, ищипа нәмәссәт, хути дыв ймашәк вәлупсәл ләшәттыя веритләт. Ши пәта ма щимәш лўңтарәм лўңәтлум, лўв «И не - я» нем тайл:

*Ни с того, ни с сего,
и не – ты, и не – я
Не узнаем того,
в чём секрет бытия.
Не узнает его этот
мальчик худой,
Не расскажет ему
его папа седой.
Как прожить, не спеша,
Эту жизнь между строк.
Полной грудью дышать,
Как успеть в этот срок ...*

Мәта тәхийн нәң сема питсән, енумсән, муйсәр тәхетн елды вәндтәйлсән?

► Ма Ёмвош район Кышик кәртән сема питсум, енумсум, кўтуп әшколаём етшуптәсем. Әхәт па Ёмвошн Югорской государственной университетн тәта «государственное па муниципальное управление» щирн тәса вәндтәйлсум.

Веритлум лупты, хути хәннехә вәлупсы олҥҢан сыр-сыр лўңтарәт вәндтәты пураитн хәнштыя вўянтсум. Тәм кўтәтн 10-кәм ода стихәт пунты верем йис.

Муйсәр верәт олҥҢан нәң ши путрәт хәншлән?

► Рўш щирн ки лупты, философской лирика. Вантә, муй щирәтн хәннехуятәт тәм нуви тәрүм илпийн елды вәлләт, муй олҥҢан нәмәсләт па хути вәлупсы щирләл юхи хәшум оләтн мәндәт. Мет олҥ лўңтарәт ма «Притоки Великой Оби» киника хуца есәлсум. Ши тумпийн Ёмвош районән вәлты поэтәт кўтн, хән

Хәнты-Мансийской район ёмәңхәтл постәсы, ищи поэтической сборник версы, хута ма стихдам па нух хәншсыйт. Щәлта 2010-мит олн мўң округ поэтәт кўтн литература щирн кәсупсы вәс. Ши пурайн конкурс кәща әхлўвн ма лўңтарләм ймсыева арталәсыйт па имудты кәсты верн худна нух питсум.

Ин ма «Горох» немпи стихлўңәтты нәңенәтәта вўтщәлүм:

*Не смотри на часы:
у нас времени нет,
Сыновьям моим сны
приближает рассвет.
Отпусти пустоту,
просто так вырасти,
Ты идёшь по мосту
к нашей радости.
Ты – творец, полубог,
посмотри в небеса:
Я рассыпал горох:
собери его сам ...*

Муй щирн литературной вәйтантаупсәт пурайн нәң стихлән хәләнтлдыйт?

► Ма лўңатты стихдам ар щирн тайлдыйт. Ар пеләк щит хәләнтты әхлўванәңлўва па нявремәта ищипа әмшәт. Литература критикәт пида кашәң пўш ма кашәшлүм па итәх стихотворенияйт йилпа тәса верләдәм. Ймкәм арат стих юхи хәшум оләтн хәншсум, еша вәл атәлт киникаём елды ләшәттыя питлүм.

Путәр хәншәс:
Владимир Носкин

Нях вошн хўл велпәсләты ёх ёманхәтл вәс

▲ К. Шадрина вандтупсы

▲ «Рәт мир» ариты неңәт

Вәщ тыләщ 12-мит хәтлән Нях вошн хәнты па вухаль мирңән ёманхәтл вәс. Щит «Ётар хәри курт» хуща хўл велпәсләты ёх ёманхәтл ләщәтсы. Щит Нях вошәң катра пурмәсәт лавәлты ёх версәт.

Вошәң па мойң мир пәта ариты-якты ёх етнхот вандтәсәт, щитумпи кашәң хуят мулды шуши мир пурмәсәт верты вәндтәйләсәт. Нявре-мәт пәта арсыр юнтупсәт па кәсупсәт ләщәтман вәс.

Ёманхәтл пурайн Нях вошәң «Югра лыдңуп-тәты» тәхи ёх ищи арсыр верәт ләщәтсәт. Вухаль ими Клавдия Шадрина ёшңәдалн ёнтум муй тыюм пурмәсәт вәнд-тәслә. Хәнты ими Раиса Новьюхова акань верты вәндтәс.

«Рәт мир» тәхи имет Наталья Есаулкова, Анна Ганерт, Раиса Новьюхова, Лиллия Фёдорова па Елена Шишкина мир пәта хәнты ясәңән арәт арисәт па «Күренъка» як яксәт.

Людмила Тороховайн вәндтум пух Тимовей Проскуряков санквыл-тапн нарәс сув нарәсәс.

«Нумәс юнт» юнтупсы тәты ёх Наталья Есаулкова, Наталья Васильева па Елизавета Сидорук мойң ёх хәнты, вухаль па юрн мирәт юнтупсәт юнтты

ВӘЯТН ЩИ ОЛӘҢҢ

Ас нопәтты тыләщ 3-мит хәтлән 1965-мит олн СССР Верховной Совет Президиум поступсы щирн Хўл велпәсләты ёх ёманхәтл тывәс. Щит вәщ тыләщ кимит рўтыщәты хәтлән постәты питсы. Вантә, щит хәтлән 1920-мит олн Баренцево щорәс хуща «Зубатка» вән хўл велпәсләты хот мәнәс, щәта Фёдор Михов кәщәя вәс.

▲ Нумсәң юнтупсәтн юнтләт

вәндтәсәт, щит «Тебко» нөмпи юрн мир юнтупсы, «Щол», «Тош-чер-вой», «Питы вўс» хәнты мир юнтупсәт па арсыр пасыр юнтупсәт.

Нях вошәң шуши мир Йиңк лоңха пойкщәсәт, ләдн ям арат хўл ат вәс.

Щит юпийн ёманхәтла юхтум мир хўл хошум йиңк па ёпләң турн шай яньщсәт.

Нях вошәң «Югра лыд-

ңуптәты» тәхи кәщә не Наталья Есаулкова ёманхәтл ләщәтум ёха вән пәмәщипа ясәң лупәс па ишәкты непекәт мойләс.

Хўл велпәсләты ёх, ёманхәтл пила! Тәләң ёш, тәләң күр! Елды ар хўл велпәсләты!

Наталья Есаулкова
Хәнты ясәңа тулмәщтәс:
Людмила Гурьева

Вәлупсы пәнт

Сўсн 1941-мит олн Октябрьской район газета «Большевистская правда» и заметкайн тәмәш ай павтас: «Мулигорт школайн вәндтылты хәлухушъяң олуп пионерңан Ксения Проскурякова па Андрияша Лысков сентябрь тылдың мәр фонд оборона 15 центнер хўл велсәңән па мәсңән.

– Щит ат питл мин нәтупсемна фашистат сора рава сәңкты верн, – дын лупсәңән.

Лаль вән шәк па лавәрт вәлупсы тәс иса советской мир семьята. Иирн ән хәшсә ишиты пуслән омсум хәнты мир ай кәртые. Лаль тывум вўш эвәлт хәлмит хәтлән Муликәртәң шуши мир сәран хопн ши тәсыйт лаль хәра мәнты щира. Кәртәлн хәшсәт тәп имет, пирәш әх па няв-ремәт.

Артель кәща хә С. Посохов лавәрта тыштуман ши шәшиләс кәртәл хўват. Лаль тывум юпийн кәрта па кимит шәк юхтәс – вән йиңк. Ас хәнтәт щимәш йиңк хўвн ән вантсәт. Тыштәс, тыштәс Семён Посохов, – муй верты, хулща нәтупсы юхәтл? Па нумәс верәс кәртәлн хәшхум мирл аел-вәнәлн мирхота әкәтты.

– Я, муй верты питлүв, имиет? Хўл велты мосл, мосл! Еш войлүв лавәлты мосл, мосл! Па хулна ән вәдәв, муй араттам вән йиңк эпәтл па хән хуюмты питл. Хута еш войлүв пәта тәда турн верты питлүв. Нәмәсаты па еша путрәмәлүв. Я, нын, Глафира па Надя, муй лупләты? – нәхмәслүв илемномсум

комсомолкайңән Глафира Лыскова па Надя Проскурякова пела.

Неңңән хўв хәсла омәссәңән, мулты олаңән нәмәсман, мосәң, дын нәмәссәңән икилан олаңән. Дын икилән Юван па Алексей лаль олаң хәтлән вўсыйңән, интам дын мәтта мўв сўңән лаләссәңән.

– Ма нәмәслум, – Надежда Проскурякова тўр сый мәс, – верлүв тәмиты. Итәх имилүв хўл велпәс бригада эвәлт китләлүв еш войлүв лавәлты пәта, дыв юканәла нявремәт лоньшләллүв. Вәдем, дывел лавәрт питл, па муй верты? Интам кен вәлупсийн нәмхуят ән вәл.

Щиты Ксения Проскурякова иса нявремәт иты вән хуят юкана рәпитты питәс. Иса лаль олаң мәр лүв хўл велпәс бригадин рәпитәс. Товийн дорәтн хәлупн велпәс-ләс, лўңа йиты артән пусләт ләп тәхәрман рәпитәс, сўсн потум йиңкән, ишки ертәң-вотәң хәтлән, ай пусләтн, юханәтн, тухдыман яңхәс. Лаль олаң мәр Муликәртәң ай колхоз государствая па фронта веләс па китәс

и миллион кила хўл. Сот тоннайн ши олаң мәр государствая мәсңән ай нявремәңән Ксения Проскурякова па Андрей Лысков.

Г. Лыскова па Н. Проскурякова хўл велпәс звенәйңән гвардейской немн мийлясийңән, звеньево вәлүм неңңән ВЛКСМ ЦК Почётной грамотайн мойләсийңән.

Лаль пәрүм юпийн, хән лылаңа хәшхум ащилал, яйлал, икилал, юхәтсәт, вәлупсы еша кена йис. Ши артән Ксения правления юхтәс па лупәс: «Киталн мәнәт еш войхўл фермая рәпитты».

1946-мит ол вўш эвәлт 1975-митолвәнты Ксения Васильевна Енизорова (сыры Проскурякова) ата-хәтлә мис пәсты неңа ши рәпитәс. Ши олаң мәр лүв ешәлн пәсум есумийн-кәл и тәхия ки пунса, ищипа пунты дыпи ән вәйтса.

Ксения Васильевна вәлупсийн вән амтум вәс, хән лүв партия члена питәс. Хәс лапәт ол лүв партия нем вәлупсы хўват тәлдә. Хута па ән вәс, юдн муй хәрн – мислал, пила лўң, пурайн, муй тәлн –

юдн – иса лүв коммунист щирн рәпитәс, немудты сыр вер эвәлт ән пәләс.

Мосванән «Северный» совхозн рәпитты ех Ксения Васильевна рўт-щәты китсәл. Хән лүв ешда пенсионной кинишка катлуптәсы, сәмийнқ-лал нух мәңхман лупәс:

– Вән пәмәщипа партия па правительствая рәпитты мир олаңән нәмәстән пәта. Ма – пирәш ими – вәдем, советской хәннәхә тәп мўң мўвевн нянь пўл кәншман мир кўтн шәшиләты ән питл. Нәптем хўват рәпитмем пәта, ма пенсияйн мәлы-юм па ши пәта, муйкем сәм тәйлум, нәтты питлүм ма совхозема. Вәдем – щит вән унтас хән, илампа, щитиши нәтупсы па мосты Родинаем әрл такамтты верн.

Мўң вәдәв па эвәллүв лүв ясәңлала. Тәмәш коммунистат, хути Ксения Васильевна, вер таклы омәсты ән ләңхаләт.

С. Нарымов

«Ленин пант хуват»,
1979-мит ол, 9-мит
май, № 19 (1645)

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№14 (3674), 24.07.2025

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры

Издатель
Департамент внутренней
политики
ХМАО-Югры

Редакция
Главный редактор –
Алексеева Н.Г.
Телефон (3467) 33-17-52 (д.500)

Заместитель главного
редактора – Рагимова Н.В.
Телефон (3467) 33-17-52 (д.502)

Ответственный секретарь –
Вах Н.И.
Телефон (3467) 33-17-52 (д.503)

Адрес редакции и издателя:
628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52 (д.510)

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:
ООО «Печатный Мир г. Сургут»,
ул. Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393
Тираж 2166 экз.
Заказ 3124
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в
сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

12+

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций
не обязательно отражает
точку зрения редакции.